

мислення, планування та колективний досвід роблять людину унікальною у світі живих істот.

### **Список використаних джерел:**

1. Основи порівняльної психології: навчальний матеріал. studfile.net. С. 3–6.
2. Психологічні механізми пізнавальної діяльності тварин та людини. share.google. С. 10–15.
3. Університет Карнегі-Меллона. Модель обробки людського інтелекту, 2024.
4. Вейр А. А. С., Чаппелл Дж. і Кацельник А. Формування гачків у новокаледонських ворон. Science. 2002. 297(5583), 981. <https://doi.org/10.1126/science.1073433>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-562-7-15>

**Терновий В. А.,**

*здобувач вищої освіти третього освітньо-наукового рівня*

*«Доктор філософії» за спеціальністю 053 «Психологія»*

*Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

*Науковий керівник: Дробот О. В.,*

*доктор психологічних наук, професор,*

*професор кафедри психології, філософії та суспільних наук*

*Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

## **КОГНІТИВНО-ОСОБИСТІСНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ**

**Анотація.** У статті розкрито сутність і структурну організацію когнітивно-особистісних механізмів формування професійної ідентичності майбутніх викладачів фізичного виховання. Обґрунтовано роль пізнавальних, мотиваційних, рефлексивних і емоційно-вольових процесів у забезпеченні цілісності професійного «Я» педагога.

**Ключові слова:** професійна ідентичність, когнітивно-особистісні механізми, фізичне виховання, самоєфективність, саморегуляція.

**Ternovyi V. Cognitive and personal mechanisms of professional identity formation of future physical education teachers**

**Summary.** The article reveals the essence and structural organization of the cognitive and personal mechanisms underlying the formation of

professional identity in future physical education teachers. The role of cognitive, motivational, reflective, and emotional–volitional processes in ensuring the integrity of the teacher’s professional self («I») is substantiated.

**Key words:** professional identity, cognitive and personal mechanisms, physical education, self-efficacy, self-regulation.

Сучасний етап розвитку освіти характеризується зростанням вимог до професійної підготовки педагогічних кадрів, зокрема в контексті гармонізації особистісного розвитку майбутнього вчителя з суспільними очікуваннями та цінностями освітнього середовища. Під впливом цифровізації, гуманітаризації та компетентнісної парадигми зростає значення внутрішньої узгодженості педагога, його здатності до осмисленої самоідентифікації в межах професії [1]. У цьому контексті проблема професійного становлення постає не лише як засвоєння знань і вмінь, а як процес формування цілісного «Я-професійного», який поєднує пізнавальний, емоційно-вольовий і ціннісний компоненти.

Професійна ідентичність майбутнього викладача фізичного виховання є складним когнітивно-особистісним утворенням, яке формується на перетині процесів пізнання, саморегуляції, емоційного переживання та соціального досвіду [2; 3]. Сучасні соціокультурні зміни й оновлення освітніх стандартів зумовлюють необхідність переосмислення цього феномену як динамічної системи, у якій когнітивні структури ідентичності визначають спосіб мислення педагога, а особистісні риси забезпечують сталість і гуманістичну спрямованість професійної поведінки. Формування такої ідентичності передбачає інтеграцію знань, уявлень і цінностей, що забезпечують здатність майбутнього вчителя усвідомлено ототожнювати себе з професією, приймати її моральні та етичні виміри, прогнозувати власні дії та наслідки педагогічного впливу.

На когнітивному рівні становлення професійної ідентичності реалізується через процеси осмислення й структуризації педагогічного досвіду [4, с. 68]. Майбутній учитель фізичного виховання поступово вибудовує когнітивну модель професії, що включає знання про функції, норми, очікування та специфіку діяльності. Таке пізнання має рефлексивно-оціночний характер і супроводжується створенням внутрішніх ментальних репрезентацій «Я-професіонала», які узгоджують ідеальний та реальний образ себе.

Особистісний компонент професійної ідентичності визначається внутрішньою мотивацією, рівнем самоефективності, емоційною зрілістю та ціннісними орієнтаціями студента. Теоретичні положення концепції самодетермінації вказують, що формування професійної ідентичності відбувається за умови забезпечення освітнім середовищем базових психологічних потреб особистості – автономії, компетентності

та взаємозв'язку, – що сприяє розвитку внутрішньої мотивації, саморегуляції та інтеграції професійних цінностей у структуру «Я-концепції» майбутнього педагога [5, с.128]. Так, внутрішня мотивація, орієнтована на цінність педагогічної діяльності, виступає рушійною силою когнітивного зростання, тоді як зовнішня мотивація, пов'язана з оцінюванням чи формальним успіхом, має короточасний ефект і не забезпечує внутрішньої інтеграції «Я-професійного».

Важливим когнітивно-особистісним регулятором є професійна самоефективність, яку А. Бандура визначав як віру індивіда у власну здатність організовувати та виконувати дії, необхідні для досягнення цілей [6, с. 73]. У контексті підготовки викладачів фізичного виховання цей механізм набуває практичного виміру: майбутній педагог повинен відчувати себе компетентним у сфері організації навчального процесу, безпеки рухової діяльності, інклюзивного навчання та педагогічної комунікації. Самоефективність формується через досвід успіху, спостереження за моделями поведінки наставників, позитивне вербальне підкріплення та управління емоційними станами.

Рефлексивність як когнітивно-особистісна здатність займає ключове місце у становленні педагогічного «Я». Для студентів спеціальності «Фізичне виховання» рефлексія є не лише інструментом самооцінки, а й способом осмислення сенсу професії. Вона дозволяє інтегрувати знання про педагогічну діяльність із власним досвідом, визначати особистісні смисли у навчанні та прогнозувати траєкторію професійного розвитку. Рефлексивне мислення сприяє розвитку метапізнавальних умінь – контролю уваги, гнучкості, здатності до самокорекції. Ці якості визначають когнітивну автономію майбутнього викладача, забезпечуючи його готовність діяти у змінному освітньому середовищі, приймати нестандартні рішення та відповідально ставитися до наслідків власної діяльності.

Емоційно-вольова сфера функціонує як особистісний модератор когнітивних процесів. Професійна діяльність викладача фізичного виховання передбачає високий рівень міжособистісної взаємодії, фізичне навантаження та відповідальність за безпеку учнів. Саме тому здатність до емоційної саморегуляції – важливий маркер професійної зрілості. Розвиток цих якостей забезпечується через тренінгові форми роботи, педагогічну практику, участь у групових рефлексивних сесіях. Позитивна емоційна стабільність створює когнітивні умови для ефективного засвоєння знань, адже знижує рівень тривожності, підвищує концентрацію та стійкість уваги, формує відчуття контролю над ситуацією.

Мотиваційна структура професійної ідентичності охоплює ціннісно-сміслові орієнтири, що визначають спрямованість когнітивної активності [7, с. 27]. Згідно з теоріями А. Маслоу, Д. МакКлелланда та

Х. Хекгаузена, внутрішня мотивація досягнення й самореалізації виступає фактором, який стимулює не лише пізнавальну діяльність, а й формування професійного світогляду. У педагогічній практиці це означає, що студент із вираженими мотиваційними настановами до успіху прагне підвищувати компетентність, осмислювати власні дії, коригувати поведінку – тобто постійно реконструює свій професійний «Я-образ». Цей процес супроводжується позитивним підкріпленням у формі переживання компетентності, що, своєю чергою, зміцнює когнітивні структури ідентичності.

Так, когнітивно-особистісні механізми формування професійної ідентичності утворюють взаємопов'язану систему, у якій пізнавальні процеси (усвідомлення, осмислення, рефлексія) тісно переплетені з особистісними (мотивація, емоційна регуляція, самоефективність). Успішне становлення ідентичності майбутнього викладача фізичного виховання залежить від здатності інтегрувати ці механізми у власну діяльність, що проявляється у сформованому професійному мисленні, етичній відповідальності, внутрішній узгодженості та готовності до саморозвитку. Отже, професійна ідентичність є не просто результатом навчання, а цілісним когнітивно-особистісним конструктом, який забезпечує професійну автономію, стабільність і ефективність майбутнього педагога в освітньому просторі.

### **Список використаних джерел:**

1. Talsma K., Schütz B., Schwarzer R. Self-efficacy: the foundation of agency. *Frontiers in Psychology*, 2021, 12:721236. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.721236>.
2. Кокун О. М. Психологія професійного становлення сучасного фахівця. Київ : ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2012. 200 с.
3. Коваленко Н. Професійна ідентифікація майбутніх учителів в умовах глобальних викликів: на прикладі пандемії COVID-19. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2020, № 8(102), С. 190–201.
4. Дробот О. В., Терновий В. А. Теоретична модель формування професійної ідентичності майбутнього викладача фізичного виховання. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*, 2024, Т. 35 (74), № 2, С. 65–71.
5. Онуфрієва Л. А. Детермінанти професійної зрілості особистості як психологічної новоутворюваності. *Наукові записки ТНПУ. Серія: Психологія*, 2017, № 1, С. 120–130.
6. Bandura A. Social learning theory. Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall, 1977. 247 с.; Kolb D. A. Experiential learning. Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall, 1984. 256 с.

7. Дробот О. В. Детермінанти проявів професійної ідентичності та маргінальності у студентів-випускників закладів вищої освіти. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*, 2023, Т. 34 (73), № 3, С. 26–33.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-562-7-16>

**Цімболинець В. О.,**

*аспірант кафедри психології, філософії та суспільних наук  
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

### **ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ПОДОЛАННЯ КОМУНІКАТИВНОГО СТРЕСУ В СТОМАТОЛОГІЧНІЙ ПРАКТИЦІ**

**Анотація.** З фокусом на емоційних, когнітивних та міжособистісних аспектах, робота відображає психологічні механізми, які сприяють подоланню стресу у лікарів стоматологічного профілю, пов'язаного з комунікацією. Воно наголошує на емпатії, побудові довіри, саморегуляції та ефективній комунікації як засобах покращення взаємодії з пацієнтами.

**Ключові слова:** комунікаційний стрес, професійна взаємодія, психологічні механізми, стоматологічна практика, комунікація, орієнтована на людину.

### **Cimbolinet V. Psychological mechanisms for overcoming communication stress in dental practice**

**Summary.** Focusing on emotional, cognitive, and interpersonal aspects, the work reflects the psychological mechanisms that contribute to overcoming communication-related stress in dental professionals. It emphasizes empathy, trust building, self-regulation, and effective communication as means of improving interaction with patients.

**Key words:** communication stress, professional interaction, psychological mechanisms, dental practice, person-centered communication.

Ключовим елементом стоматологічної допомоги є комунікація між пацієнтом і лікарем. Крім того, що погана комунікація негативно впливає на задоволеність пацієнта і дотримання ним режиму лікування, вона також посилює стрес, який відчувають стоматологи. Тут під «комунікаційним стресом» мається на увазі психологічне навантаження, спричинене проблемами взаємодії, які підвищують емоційні та психічні